

۹۰۳۱۶۴۴

آموزش و پرورش ویژه با تأکید بر دانش آموزان کم‌توان ذهنی

تألیف

منیر جعفری

کارشناس رشا خنوازی آموزشی از دانشگاه علامه طباطبائی

دکتر اله ولایتی

انتشارات آوای نور

تهران - ۱۳۹۸

روش‌های نوین در آموزش کودکان با نیازهای ویژه
روش‌های نوین در آموزش کودکان با نیازهای ویژه

شابک	: 978-600-309-497-0
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۶۱۲۴۱۴
عنوان و نام پدیدآور	: آموزش و پرورش ویژه با تاکید بر دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی / تألیف: شیر جعفری، الهه ولایتی
مشخصات نشر	: تهران : آوای نور، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۶۰ ص.
موضوع	: کودکان عقب‌مانده -- آموزش و پرورش
موضوع	: Children with mental disabilities -- Education
موضوع	: کودکان عقب‌مانده -- ایران -- آموزش و پرورش
موضوع	: Children with mental disabilities -- Education -- Iran
رده بندی دیویی	: ۹/۳۷۱
رده بندی کنگره	: LC ۱۳۹۸۴۶۰۱ / ج ۷۱۸
سرشناسه	: جعفری، منیر، ۱۳۴۳ -
شناسه افزوده	: ولایتی، الهه، ۱۳۶۵ -
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا

بسم الله الرحمن الرحيم

مرحوم بافچه بان معلم دنیای سکوت

تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهید رحمد نظری،

پلاک ۹۹، طبقه دوم تلفن: ۶ و ۶۶۹۶۷۳۵۵ / نمابر: ۶۰۴۸۰۸۰۰۲

آموزش و پرورش ویژه با تأکید بر دانش آموزان کم توان ذهنی

تألیف: منیر جعفری - دکتر الهه ولایتی

ناشر: انتشارات آوای نور

صفحه آرا: منیر السادات حسینی

چاپ: اول ۱۳۹۸

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۴۹۷-۰

قیمت ۳۳۵۰۰ تومان

کلیه حقوق برای ناشر و مولفان محفوظ است

اصطلاح استثنایی، به افرادی گفته می‌شود که تفاوت‌های آنان (جسمی، ذهنی و رفتاری) از حد متوسط، از طریق مشاهده، معلم و اطرفیان و نیز آزمون‌های مختلف ثابت شده است. وجود افراد استثنایی، یک امر عادی در جوامع انسانی به شمار می‌رود و افراد استثنایی نباید از مشارکت و کنترل جامعه محروم شوند. بهبود برنامه‌های آموزشی برای افراد استثنایی باید در زمره تلاش‌های اصلی هر جامعه باشند تا برای این افراد، امکان زندگی با سایر انسان‌ها را عادی، فراهم آید. برای این منظور، این افراد به آموزش ویژه نیاز دارند. آموزش ویژه، تسهیل و امکاناتی را برای افراد ناتوان و دارای نارسایی و افراد استثنایی فراهم می‌آورد. با رویکردی درسی و سنجش، روش تربیت، کلاس درس، سازمان، منابع و خدمات درمانی. آموزش استثنایی، پیشرفت تحصیلی و توسعه‌ی فردی و اجتماعی دانش‌آموزان استثنایی را هدف خود قرار می‌دهد. افراد استثنایی حدود ۱۲ درصد از کل جمعیت جامعه را تشکیل می‌دهند که حدود ۲ درصد آنها کم‌توان ذهنی هستند. کم‌توانی ذهنی یا به اصطلاح دیگر، نارسایی رشد روانی ذهنی موضوع جدیدی نیست. بلکه در هر دوره و زمان، افرادی در اجتماع وجود داشته‌اند که از نظر مهارت ذهنی، در حد طبیعی نبوده‌اند. دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی، جزء جدایی‌ناپذیر زندگی اجتماعی ما هستند. با اینکه سابقه‌ی تعلیم و تربیت به قدمت حیات بشری بوده است، اما سابقه‌ی آموزش در کشور ما، سابقه‌ی آموزش رسمی برای این دانش‌آموزان به چند دهه‌ی اخیر محدود می‌شود. دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی به نسبت سایر دانش‌آموزان، برای دریافت خدمات و برنامه‌های آموزشی پیشرفته از اولویت بیشتری برخوردارند. دانش‌آموزان عادی در صورت عدم یادگیری در محیط کلاس، به هر حال می‌توانند از طریق کتاب‌های خودآموز، کمک‌بزرگترها و ... این عدم یادگیری را جبران نمایند. اما دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی، تنها در صورتی یاد می‌گیرند و به موفقیت نائل می‌شوند که برای آموزش آنها از روش‌ها، تجهیزات و فناوری‌های مناسبی استفاده شده باشد.

بخش بزرگی از دانش آموزان دارای نیازهای آموزشی ویژه، دانش آموزان کم توان ذهنی هستند. کم توانی ذهنی^۱، اصطلاحی است که در ارتباط با دانش آموزانی به کار می رود که محدودیت های اساسی در عملکرد ذهنی و مهارت های ارتباطاتی و اجتماعی دارند. این محدودیت ها منجر به این می شود که دانش آموز کم توان ذهنی مطالب درسی را دیر یاد بگیرد. این دانش آموزان اغلب به عنوان یادگیرندگان آهسته^۲ شناخته شده اند و به راحتی نمی توانند خودشان را با برنامه ی درسی اختصاص یافته به دانش آموزان عادی انطباق دهند. دانش آموزان کم توان ذهنی دارای ضریب هوشی پایین تر از ۷۰^۳ هستند و ممکن است که علاوه بر کم توانی ذهنی، دارای معلولیت های چندگانه^۴ دیگر نیز باشند. به خاطر ویژگی های خاصی که این دانش آموزان دارند، آموزشی که به آنها ارائه می شود، باید با این ویژگی ها منطبق گردد.

از نظر تاریخی، تاوین بسیاری برای توصیف کودکان و بزرگسالانی که از نظر رشد استعدادهای «سازنی» که آنان نشان می دادند به کار برده شده است. در گذشته اصطلاحاتی چون «ضعیف ذهنی»، «کور ذهنی»، «کودن» و «کند ذهن» که به نظر تند، خشن و کینه توز می رسید، در مورد آنها «طلاق» می شد. اصطلاحات متداول و رایج «کم-توانی ذهنی» و «نقص ذهنی» به عنوان «ندارد» مورد پذیرش قرار گرفته است و احتمالاً تا زمان های دور نیز به کار خواهد رفت. تاکنون تلاش های زیادی برای تعریف کم توان ذهنی (با عقب ماندگی ذهنی) انجام شده است. هر یک از متخصصان تعریفی ارائه کرده اند. ادگار دال^۴ کم توانی ذهنی را با ویژگی هایی به این شرح تعریف می کند: (۱) فرد کم-توان ذهنی از نظر ذهنی نابهنجار است، (۲) کم توانی ذهنی او از بد تولد یا سال های اولیه رشد وجود دارد، (۳) در هنگام بلوغ، کم توانی ذهنی او قابل تشخیص است، (۴) نقص ذهنی او، ناشی از یک عامل اساسی مانند ارث یا بیماری است، (۵) در روابط اجتماعی، شایستگی و صلاحیت لازم را ندارد و نمی تواند امور خود را مستقلاً اداره کند.

منیر جعفری Abiaseman63@yahoo.com

الهه ولایتی elahehvelayati@yahoo.com

1 Intellectual Disability (ID)

2 Slow learners

3 Multiple handicap

4 Edgar Dali

فهرست مطالب

۷	پیشگفتار مؤلفان
۱۳	فصل اول: کلیات آموزش و پرورش دانشآموزان با نیازهای ویژه
۱۳	مقدمه
۱۵	مفهوم آموزش و پرورش استثنایی
۱۷	تاریخچه آموزش ویژه در ایران و جهان
۲۴	قوانین و مقررات آموزش به دانشآموزان استثنایی
۲۶	اهداف و ویژگی‌های برنامه‌ی درسی آموزش و پرورش ویژه
۲۷	اهداف آموزش و پرورش استثنایی
۲۹	ضرورت و اهمیت آموزش و پرورش دانشآموزان استثنایی
۳۳	فصل دوم: طبقه‌بندی دانشآموزان با نیازهای ویژه
۳۳	طبقه‌بندی دانشآموزان استثنایی
۳۴	ناتوانیهای یادگیری
۳۷	اختلالهای گفتاری و ارتباطی
۴۰	اختلالهای عاطفی و رفتاری
۴۳	اختلالهای بینایی
۴۹	اختلالهای شنوایی
۵۲	اختلالهای جسمانی
۵۶	درخودماندگی
۵۹	اختلالهای نارسایی توجه یا بیشفعالی
۶۱	تیزهوشی
۶۴	کمتوانی ذهنی
۶۹	فصل سوم: کلیات کمتوانی ذهنی
۶۹	مقدمه
۷۲	تعریف کمتوانی ذهنی
۷۳	هوش
۷۴	مهارت‌های سازشی
۷۸	سن بروز

فصل چهارم: ویژگیهای دانشآموزان کم‌توان ذهنی ۷۹

مقدمه ۷۹

ویژگیهای دانشآموزان کم‌توان ذهنی ۸۰

شخصیت ۸۰

توجه ۸۱

حافظه ۸۲

زبان ۸۳

بشرفت تحصیلی ۸۴

راشاخت ۸۵

تکر عینی ۸۶

تعمیم عینی و انتزاعی ۸۶

فصل پنجم: اثرات طبقه‌بندی کم‌توانی ذهنی ۸۹

مقدمه ۸۹

طبقه‌بندی روانشناسانه ۸۹

طبقه‌بندی متخصصان آموزش پرورش ۹۳

طبقه‌بندی پزشکان ۹۵

فصل ششم: عوامل کم‌توانی ذهنی و پیشگیری از آنها ۹۷

مقدمه ۹۷

پیشگیری از کم‌توانی ذهنی ۱۰۲

فصل هفتم: نظام آموزش و پرورش دانشآموزان کم‌توان ذهنی ۱۰۵

ویژگیهای یادگیری-یاددهی دانشآموزان کم‌توان ذهنی ۱۰۵

وظایف معلمان دانشآموزان کم‌توانی ذهنی ۱۰۶

نظام آموزش و پرورش دانشآموزان کم‌توان ذهنی ۱۰۶

اهمیت و ضرورت آموزش پیش از دبستان ۱۰۸

هدفهای آموزش و پرورش ابتدایی ۱۱۳

دوره‌ی ابتدایی دانشآموزان با نیازهای آموزشی ویژه و کم‌توان ذهنی ۱۱۳

هدفهای آموزش و پرورش ابتدایی دانشآموزان کم‌توان ذهنی ۱۱۵

فصل هشتم: اصول و راهکارهای آموزش به دانشآموزان کم‌توان ذهنی ۱۱۹

مقدمه ۱۱۹

راهبردهای آموزش به دانشآموزان کم‌توان ذهنی ۱۲۳

۱۲۵	 ملاحظات آموزشی ویژه برای دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی
۱۲۷	 اصول کلی آموزش به دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی
۱۳۱	 فصل نهم: محیط آموزشی مناسب برای دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی
۱۳۱	 مقدمه
۱۳۱	 محیط‌های آموزشی فراگیر
۱۳۴	 چالش‌ها و موانع آموزش فراگیر
۱۳۵	 محیط با کمترین محدودیت
۱۳۶	 یکپارچه‌سازی آموزشی
۱۴۱	 فهرست منابع
۱۴۱	 منابع فارسی
۱۵۱	 منابع انگلیسی